

Engang voldgrav, så losseplads, nu udgravningsplads

– et succesfuldt indisk-dansk samarbejde

Nationalmuseet har gennem et par år haft projekter med relation til kulturmødet mellem danskere og indere i Tranquebar. Tilsammen dækker de tiden, fra Tranquebar i 1620 blev dansk koloni og frem til i dag. Et af projekterne er arkæologisk, og efter et lidt omstændeligt diplomatisk benarbejde har det foreløbig givet gode resultater.

Projektet tager udgangspunkt i Fort Dansborg, der blev opført for at beskytte den danske handelsstation i Tranquebar. Fortet står i dag som et velbevaret fortidsminde, og derfor giver det en enestående mulighed for, at arkæologiske undersøgelser kan kaste nyt lys over det indisk-danske kulturmøde under den tidlige kolonisation. Udgravningsprojektet koncentrerer sig om fortets voldgrav og har to formål: dels at gøre fund i den fuldstændig tildækkede voldgrav og derigennem fortælle nyt om dagliglivet tilbage i kolonitiden og dels at kunne få ny viden om fortet og dets bygningshistorie.

Bilateralt samarbejde med startproblemer

Før udgravningen kunne begynde, måtte vi på Nationalmuseet gennem en længerevarende ansøgningsproces. I dag er det heldigvis sådan, at bilaterale udgrav-

ninger også i fattige lande er omfattet af gensidig respekt og aftaler. I Indien er der en ganske velfungerende arkæologisk organisering, hvor Archaeological Survey of India (ASI) samler trådene. De har hovedkontor i New Delhi og kontorer i hver af delstaterne. De ret selvstændige delstater har desuden deres eget arkæologiske beredskab, Archaeological Department, under delstatens kulturministerium. Det er til ASI's hovedkontor, der skal ansøges om gravetilladelse.

Nationalmuseet søgte om en sådan gravetilladelse i august 2006 og bad om at få udpeget den relevante samarbejdspartner. I november kom tilladelsen med besked om, at museets skulle samarbejde med det lokale ASI i delstaten Tamil Nadu, hvor Tranquebar ligger. En gravetilladelse er imidlertid ikke nok. Der skal også udarbejdes en samarbejdsaftale mellem den danske og den indiske stat, en såkaldt Memorandum

of Understanding (MoU), og det kræver personlig tilstedeværelse. Derfor tog jeg i januar 2007 med fuldmagt i tasken til New Delhi, videre til Chennai (tidligere Madras), hovedstaden i delstaten Tamil Nadu, og slutteligt til Tranquebar for at få forhandlet det hele på plads. Det blev tre spændende og anstrengende uger med møder, telefonopringninger og megen venten. Desværre viste det sig, at delstatens lokale Archaeological Department ikke var blevet taget med

Nationalmuseets Tranquebar Initiativ er et forsknings- og restaureringssamarbejde mellem Nationalmuseet og en række indiske og danske institutioner. Formålet er at sætte fokus på Danmarks fortid som kolonimagt i Indien og at udforske den fælles dansk-indiske kulturarv. Dette sker gennem flere delprojekter, der som fælles omdrejningspunkt har studiet af kulturmøder i Tranquebar – før og nu.

Det overordnede perspektiv er at bevare og formidle den fælles indisk-danske kulturarv i Tranquebar og at udforske historisk materiale om dansk kolonialisme fra både et dansk og et indisk perspektiv. Det er tillige et mål at relatere de historiske emner til den nutidige befolknings sociale og kulturelle livsbetingelser.

foto: Nils Engberg

Fort Dansborg

Foran porten er den arkæologiske udgravning ved at være afsluttet. Februar 2008.

ind i forhandlingerne, og da Fort Dansborg hører under dem, var det forståeligt, at de ønskede at være part i sagen. Forhandlingerne gik i hårknude, og jeg måtte tage hjem igen med uforrettet sag, men var dog så optimistisk, at det medbragte udgravningsudstyr blev i Tranquebar.

Takket være e-mailen, telefonen, officielle breve, den danske ambassadør i Indien, den danske generalkonsul og de indiske kolleger i Chennai lykkedes det i løbet af foråret 2007 at få et samarbejde i stand mellem ASI, Archaeological Department og Nationalmuseet. Det blev aftalt, at udgravningen skulle finde sted fra slutningen af januar 2008 og fire uger frem.

Kilderne siger

I de danske arkiver er fra koloniens tid, 1620-1845, bevaret mange kort, rapporter og andre skriftlige dokumenter samt nogle dagbøger. Derfor er koloniens historie rimelig velbelyst. I efteråret 1620 ankom admiral Ove Gjedde til Tarangambadi (Tranquebar er en fordanskning) og efter forhandlinger med den lokale konge, nayak Ragunatha i Tanjavur, blev en traktat underskrevet. Den gav Danmark lov til at oprette en handelsstation i Tarangambadi med monopol på Tanjavurs handel med Europa. Tilladelsen gjaldt også retten til at opføre et fort til handelens beskyttelse. Nayak'en ønskede at bryde portugisernes monopol, der havde ført til, at inderne fik ret lave priser for deres varer.

Efter forhandlingerne returnerede Ove Gjedde den 7. december til Tranquebar, og man begyndte med det samme på forberedelserne til opførelse af fortet, der

antages tegnet af Ove Gjedde selv. Fortet byggede indiske håndværkere i mursten efter en tusindårig murertradition. Arbejdet blev ledet af danske officerer med ingeniørbaggrund. En dagbog fra en af soldaterne, Jon Olafsson, afslører, at fortet var færdigbygget allerede tre år senere. Et imponerende arbejde.

De ældste kort viser, at porten til fortet oprindelig har været anbragt længere mod øst på samme side, hvor porten er i dag. Det ses ikke længere på ydermuren, men inde på fortet giver den såkaldte S-port sig stadig til kende i murværket. Flytningen er sket mellem 1671 og 1691. Det viser to bevarede kort. I 1775 var fortets ydermure i så dårlig stand, at dele af dem var ved at skride ud i voldgraven, og derfor blev voldgrav-

en fyldt halvt op. Omkring 1790 tog man skridtet fuldt ud og fyldte den helt op, så den foranliggende paradeplads fik den størrelse, som den har i dag.

Udgravningsforberedelser

Fredag den 30. januar 2008 kunne MoU'en endelig underskrives i Chennai, og herefter gik det stærkt. Allerede lørdag var min indiske kollega, Dr. Subramanian, i fuld sving. Vi kørte sammen med en stribe hjælpere til nærmeste større by – Tranquebar er i indisk forstand blot en landsby, der bor vel kun en ca. 10.000 mennesker – og fik købt alt det udstyr, som skulle bruges på udgravningen, fra de særlige indiske skovle/hakker til notesblokke og kasketter – solen er

Alt arbejde i forbindelse med udgravningen foregik med håndkraft. I Tranquebar er det kvindearbejde at fjerne jorden.

stærk. Om søndagen drog Dr. Subramanian til en mindre by en times kørsel fra Tranquebar, hvor han til andre udgravninger havde hyret gravemandskab. Han ville sikre sig, at vi fik medarbejdere, som havde prøvet en arkæologisk udgravning før. Mandag morgen mødte otte arbejdsmænd op sammen med deres koner eller søstre. Det sidste var ikke mindst vigtigt, for det er kvinderne, der fjerner jorden fra udgravningen. De bærer den på hovedet i flade metalspande.

Som allerede nævnt blev voldgraven fyldt halvt op i 1775. Håbet var, at man til formålet havde benyttet voldgraven som losseplads, et sted hvor husholdningerne i byen kunne skaffe sig af med deres efterlader-skaber, og hvor byggeaffald og så videre kunne deponeres. Den antagelse viste sig heldigvis at være rigtig. Ved at placere udgravningsfelterne ud for den nuværende port ville der være chance for at finde de rester af broen over voldgraven, som måtte være blevet efterladt. Også her skulle det vise sig, at heldet var med udgravningen.

Fortets bro

Udgravningen blev lagt, så 4 m brede felter ville komme til at ligge med 2 m ude i voldgraven og 2 m, hvor det måtte antages, at broen engang stod. Af broen var der overraskende meget bevaret under paradepladsens sand. Nærmest porten var et 5,3 m langt brohoved med let skrånende, pudsede sider. Derefter har der været et åbent stykke til vindebroen. Fundamenterne til tre murede piller (1,9 m x 6,75 m) viser, at broen har haft tre gennemløb (1,4 m brede). Mod pladsen er den fortsat i et muret forløb, sådan at den alt i alt har været 23,1 m lang og 6,75 m bred. Der er i arkiverne

foto: Nils Engberg

Den inderste del af broen over voldgraven med spor af bikubeformet brolægning og stensat nedgravning til vindebroens kontravægt.

bevaret adskillige tegninger af broer, men de fleste må have været forslag, som aldrig er blevet realiseret. En enkelt passer dog nogenlunde med de bygningsarkæologiske iagttagelser, og kan have været tegningen til den bro, som blev realiseret.

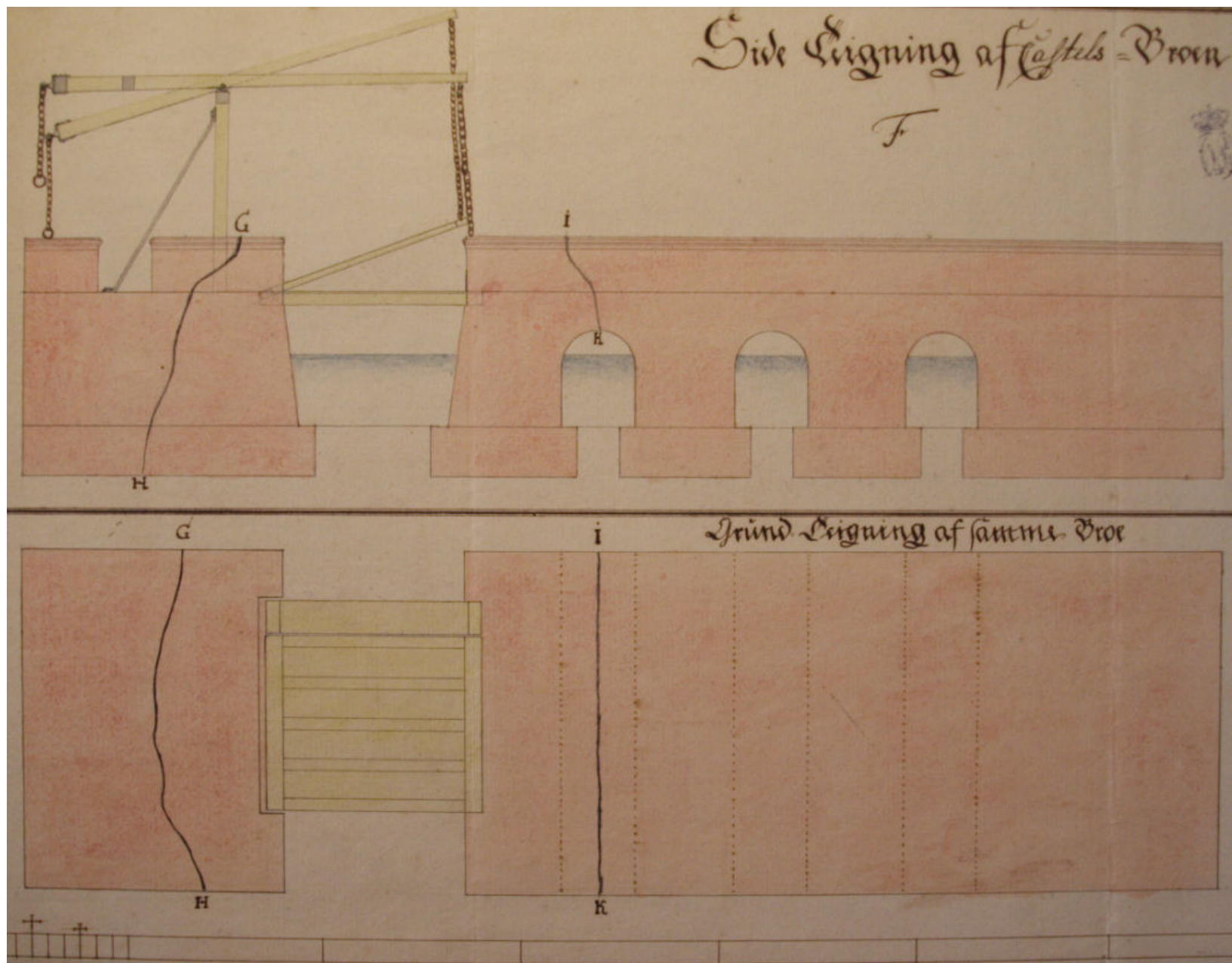
Brohovedet nærmest porten havde rester af flotte belægninger af bikubeformede teglfliser og en muret, fir-

sidet grube, som har været der, hvor kontravægten fra vindebroen gik ned. Et mindre ligeledes muret stolpehul stammer også fra vindebro-konstruktionen.

Samtidig med at man byggede broen, har man flyttet voldgraven 3,8 m væk fra fortets mure. Her var bevaret en fint opmuret voldgravsside, dog med en kraftig revne, som viser vanskelighederne med at vedligeholde fæstningsværkerne. Voldgravens side ud mod paradepladsen var også muret, og velbevaret, og lå som den yderste del af broen blot 20 cm under pladsens sandflade. Voldgraven har ved broen været 19,4 m bred.

Da man i 1775 havde besluttet at fylde voldgraven halvt op, blev selve vindebroen fjernet. Man byggede i stedet et sæt murede vanger og opfyldte mellem dem med en særlig type stabilsand, som den dag i dag hentes inde i landet cirka 25 km fra Tranquebar. Herved blev der skabt en dæmning, så der igen var forbindelse over det stykke, som vindebroen tidligere havde dækket. Cirka 15 år senere blev voldgraven fyldt helt op, og det er i den forbindelse, at man nedriver den del af broen, som lå mellem bropillerne. Det er nok blevet vurderet, at de med tiden ville brase sammen, eller der har været brug for de mange mursten til genbrug.

I voldgraven fandt vi to mindre dele af en sandstensfigur. En volut og en del af en balle med fiskeskæl. Ved igen at se på tegninger fra arkiverne faldt vores øjne på det, vi hidtil havde tolket som et ikke realiseret forslag til en portfront. Nu er det klart, at tegningen er en ret nøjagtig gengivelse af den portudsmykning, som porten opført mellem 1671 og 1691 er blevet forsynet med. Den, vi ser i dag, er fra en ombygning under guvernør Peder Anker i 1790'erne.

Vindebro

Der findes flere tegninger af broer med relation til Fort Dansborg. Det er usikkert, hvilke der forblev forslag, og hvilke der blev realiseret. Den viste tegning passer i hovedtræk med den konstruktion, som udgravningen bragte frem.

Porten har indtil ca. 1790 haft en anden facadeudsmykning, end den, der ses i dag. Hvilken har der været tvivl om, men et fund af ornamenterede dele af en havmand kan nu fastslå ovenstående tegning, som en sandsynlig korrekt gengivelse af den ældre portfacade.

Positivt udbytte og fortsat samarbejde

Den del af projektet, som gik på at bringe nyt frem om fortet og dets bygningshistorie fik stort udbytte af udgravningen i 2008. De velbevarede dele af broen vakte almindelig forbløffelse og beundring, og udgravningen blev, efter at have været omtalt i pressen og med indslag i tv, i sine sidste dage nærmest belejret. Det er glædeligt, at inderne også betragter det danske fort som en del af deres historie. Også delstatens kulturminister ville besøge udgravningen, men kunne ikke nå det, før vi måtte lukke og dække til igen. Men

Archaeological Department arrangerede et par dage senere både en videofremvisning og et foredrag med power-point-præsentation for ministeren og departementschefer fra hele tre ministerier. Det fortæller noget om den opmærksomhed, som det arkæologiske samarbejdsprojekt blev genstand for.

Den anden del af projektet, som skulle belyse dagliglivet gennem arkæologiske fund i voldgraven, fik en overvældende mængde genstande at håndtere. Det viste sig, at man i 1775 fyldte voldgraven med alt forefal-

dende materiale. Meget byggeaffald, men også en del husholdningsaffald. Der er ingen tvivl om, at det overvejende er indiske keramikpotter, som er blevet brugt til madlavning, opbevaring med videre. Store mængder kinesisk porcelæn vidner om den livlige handel mellem Tranquebar og Kina, og hollandske kridtpiber og engelsk stentøj er ført med fra Europa ligesom en del vinflasker. Der var overraskende få stykker dansk keramik eller i det hele taget andet dansk. Skibstrafikken mellem Danmark og den indiske koloni var i perioder fraværende, men det er næppe hele forklaringen. Det store genstandsmateriale skal gennem en nærmere bearbejdning, før mere kan siges om dagliglivet omkring 1775. Det håber vi at kunne få gjort i forbindelse med endnu en udgravning, som er planlagt til vinter (2009), igen i januar-februar, hvor vejret i Tranquebar er tørt og ikke urimeligt varmt.

Den arkæologiske udgravning ved Fort Dansborg har modtaget finansiel støtte fra Bikubenfonden.

Tekst

Nils Engberg

Danmarks Middelalder og Renæssance
nilsen.Engberg@natmus.dk

Tranquebar

På dette kort over Tranquebar ses Fort Dansborg med bro og voldgrav samt de hjørnebastioner, som siden er nedrevet. Kortet har premierløjtnant Gregers Daa Trelund tegnet i 1733 efter forlæg fra 1691.